

№ 26 (523)
Ліпень 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

👉 **Рэгіён: Слоні́мскія
кравы і банкі –** стар. 4

👉 **Юбілей: 25 гадоў Таварыству
беларускай мовы –** стар. 5

👉 **Традыцыі і сучаснасць:
«Тлуста Я Луста» класікі –** стар. 7

РЭЗАЛЮЦЫЯ круглага стала «Фэстываль фальклорнага мастацтва “Берагіня” – дваццацігадовы шлях»

Круглы стол «Фэстываль фальклорнага мастацтва “Берагіня” – дваццацігадовы шлях», праведзены 22 чэрвеня 2014 г. у г.п. Акцябрскі Гомельскай вобласці ў рамках заключных мерапрыемстваў VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» (19 – 22 чэрвеня) з удзелам навукоўцаў Беларусі, Расіі (сярод іх 2 дактары навук, 3 прафесары, 6 кандыдатаў навук), членаў Рэспубліканскага аргкамітэта, дырэктары, сяброў Рады экспертаў фестывалю, супрацоўнікаў аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Акцябрскага райвыканкама, спецыялістаў абласных і раённых метадычных цэнтраў культуры (Дамой народнай творчасці), устаноў культуры іншых тыпаў, кіраўнікоў фальклорных калектываў, прадстаўнікоў рэспубліканскіх, Гомельскіх абласных і мясцовых СМІ (49 чал.),

канстатуячы, што беларуская народная культура – адзін з галоўных і найздзейсных сродкаў стабільнасці дзяржавы, нацыянальнага выхавання, фармавання нацыянальнай узаемапавагі, прафілактыкі міжэтнічных канфліктаў, стрымлівання бескантрольнай вестэрнізацыі і глабалізацыі сучаснага грамадства, умацавання славянскай еднасці,

абяпіраючыся на План мерапрыемстваў па рэалізацыі Канцэпцыі нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, зацверджаны Распараджэннем Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь 07.08.2002 г. № 218 рп (раздзел VI, п. 95.2),

кіруючыся пастановай Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ад 05.03.2008 г. «Аб Рэспубліканскім

фэстывалі фальклорнага мастацтва “Берагіня”»,

падкрэсліваючы неабходнасць сумеснай працы Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, зацікаўленых грамадскіх арганізацый у напрамку патрыятычнага і эстэтычнага выхавання вучняў, навуачнскай і працоўнай моладзі на лепшых узорах карэннага мастацтва беларусаў, захаванні гісторыка-культурных каштоўнасцяў краіны,

усведамляючы вялікае агульнакультурнае, ідэалагічнае, выхаваўча-патрыятычнае, антыдэструктыўнае і этнакалагічнае значэнне традыцыйнай мастацкай культуры беларусаў у сучасным адукацыйным працэсе,

сцвярджаючы неабходнасць абгульнення інавацыйнай метадалогіі далучэння дзяцей і моладзі да традыцыйнай народнай культуры беларусаў, якая складалася цягам 1996 – 2013 гг. на вядучых «адукацыйных пляцоўках» фэсту «Берагіня»¹ і іншых рэгіянаў Беларусі,

адзначаючы інавацыйны і творчы характар праекта «Традыцыйная культура і дзеці» (1999 – 2013 гг., звыш 70 000 дзяцей-удзельнікаў з усіх рэгіянаў Беларусі),

з улікам неабходнасці пашыраць назапашаныя станоўчы вопыт выхавання і навучання падрастаючага пакалення сродкамі традыцыйнай народнай культуры,

прынялі 22 чэрвеня 2014 г. гэтую **Рэзалюцыю**, накіраваную на аптымізацыю працэсу далучэння моладзі да культурнай спадчыны Бацькаўшчыны. У сувязі з гэтым удзельнікі круглага стала лічаць неабходным:

1. Выступіць з прапановай да Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь:

– адкрыць (аднавіць) у сельскай мясцовасці і гарадах сетку школ з этнакірункам; перавесці ў іх заняткі па этнадысцыплінах з факультатываў у абавязковую форму;

– стварыць на базе Нацыянальнага інстытута адукацыі кафедру традыцыйнай беларускай культуры і этнапедагогікі;

– надаць статус «рэспубліканскага» Брэсцкаму абласному фестывалю фальклорнага мастацтва «Радавод».

2. Выступіць з прапановай да Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь:

– адкрыць у дзіцячых школах мастацтваў кожнага рэгіёну краіны аддзяленне «Фальклорнае мастацтва» са спецыялізацыямі «Харэаграфічнае мастацтва», «Музычнае мастацтва», «Тэатральнае мастацтва», «Дэкаратывна-ўжытковое мастацтва», арыентаванымі на мастацтва вуснай традыцыі свайго рэгіёну;

– выканаць пункты пастановы Калегіі Міністэрства культуры, прысвечанай традыцыйнай культуры (Пра-

такол пасяджэння Калегіі № 06 ад 27.06.2012 г.), накіраваныя на:

а) распрацоўку праекта праграмы «Традыцыйная культура і моладзь Беларусі» (п. 14), б) стварэнне ў Інстытуце культуры Беларусі сектара фестывалю традыцыйнай культуры і этнавыхавання (п. 23);

– прапанаваць УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»:

а) шляхам заахвочвання прафесарска-выкладчыцкага складу і ўзмацнення прафэрыентацыйнай дзейнасці ў этнаапрамку стварыць умовы для павелічэння плана набору студэнтаў на спецыялізацыі «Этнафоназнаўства», «Духавыя інструменты (народныя)»;

б) на ўсіх факультэтах, якія ажыццяўляюць падрыхтоўку па спецыяльнасці «Народная творчасць», увесці выкладанне беларускага народнага побытавага танца спецыялістамі, якія валодаюць метадыкамі дэманстратыўнай антрапатэхнікі і маюць вопыт экспедыцыйнага вывучэння фальклору;

(Заканчэнне на стар. 3)

¹ ДУА «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад – сярэдняя школа Барысаўскага раёна» Мінскай вобласці, ДУА «Вілейская гімназія № 2» Мінскай вобласці, УА «Палатоўская дзяржаўная агульнаадукацыйная дзіцячы сад – сярэдняя школа Полацкага раёна» Віцебскай вобласці, ДУА «Сярэдняя школа № 2 г. Століна» Брэсцкай вобласці, ДУА «Стайская дзіцячая школа мастацтваў традыцыйнай культуры Лепельскага раёна» Віцебскай вобласці, ДУА «Дзмітраўская дзіцячая традыцыйнай народнай творчасці школа мастацтваў Клімавіцкага раёна» Магілёўскай вобласці, ДУА «Прадасевіцкая дзіцячая школа мастацтваў Асіповіцкага раёна» Магілёўскай вобласці, а таксама фальклорныя калектывы ўстаноў культуры і мастацтваў, агульнаадукацыйныя ўстановы Акцябрскага раёна Гомельскай вобласці, Любанскага раёна Мінскай вобласці, Смаргонскага раёна Гродзенскай вобласці, г. Мінска.

На тым тыдні...

8 ліпеня ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылі персанальную выстаўку графікі «**Перакрыжаванне дарог**» Марыны Эльяшэвіч, прысвечаную кітайскаму Году каня.

Аўтар твораў прапануе глядачу жывапісныя выявы ў тэхніцы традыцыйнага кітайскага мастацтва (рысавая папера, манахромная і каляровая туш). Ужо на працягу некалькіх гадоў выпускніца Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў з вялікім захапленнем вывучае кітайскія ўзоры традыцыйнага жывапісу, засвойвае тэхніку працы з пэндзлем і тушшу на рысавай паперы. А затым, калі нараджаецца вобразная ідэя, стварае арыгінальныя кампазіцыі ў партрэтным, фларыстычным, анімалістычным і пейзажным жанрах.

Там жа 8 ліпеня запрацавала выстаўка «Жывапіс з калекцыі Музея».

Яна жывапіс абстрактнага экспрэсіянізму. Тут прадстаўлены працы беларускіх мастакоў, якія вызначаюць іх імкненне да стылістычнага абстрактнага абагульнення, ўзаемадзеяння са знешнім і ўнутраным асяроддзем. На выстаўцы можна ўбачыць працы Аляксандра Ксяндзова, Галіны Раманавай,

Барыса Семілетава, Анатоля Кузняцова і Уладзіміра Клімушкі.

8 ліпеня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адкрылі выстаўку «**Народанасельніцтва свету і ўстойлівае развіццё**», прысвечаную Сусветнаму дню народанасельніцтва, 65-годдзю заснавання Фонду ААН у сферы народанасельніцтва (ЮНФПА) і 20-годдзю супрацоўніцтва Беларусі і ЮНФПА.

Экспазіцыя налічвае каля 100 дакументаў: кнігі, брашур, перыядычныя выданні, мімеаграфаваныя матэрыялы і інш. Вялікую частку выстаўкі складаюць дакументы міжнародных арганізацый на рускай, французскай, нямецкай і англійскай мовах.

Выстаўка працуе да 5 жніўня.

10 ліпеня ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы прэзентавалі выстаўку «**За славу роднай стараны**» мастака, заслужанага дзеяча мастацтваў Літвы Пятра Сергіевіча.

Тут экспануюцца партрэты Францішка Багушэвіча, Янкі Купалы і Уладзіслава Луцэвіч, палатно «Гусляр» – па матывах паэмы «Курган» і ілюстрацыі да паэмы «Яна і я», а таксама вобраз Віліі – ракі, на берагах якой прайшлі гады Янкі Купалы і Пятра Сергіевіча.

Наш календар

Скарбонка часу

Мінскі абласны краязнаўчы музей створаны ў Маладзечне ў 1959 г., адкрыты для наведнікаў у 1964-м. З 2006 г. размяшчаецца ў новым будынку, а ў старым адкрыты яго філіял – «Музей прыроды». У верасні 2011 г. запрацавала новая экспазіцыя – «Гісторыя Міншчыны ад старажытных часоў да пачатку XX ст.». Яна пабу-

вічоў XII – XIII стст., вырабы са шкла, скуры, косці XI – XII стст., кафля XVI – XVII стст.

У нумізматычнай калекцыі больш за 11 500 адзінак захоўвання, у т.л. 14 скарбаў манет IX – пачатку XX ст. Сярод іх арабскія срэбныя дырхемы IX – X стст.; скарб з 5 768 манетаў, знойдзены ў в. Мароська Маладзечанскага раёна ў

кументы XVII – XVIII стст., грамата 1818 г. Віленскага ўніверсітэта З. Даленгу-Хадакоўскаму аб дапамозе ў зборы славянскіх старажытнасцяў, абразы канца XIX – пачатку XX ст., першыя выданні твораў М. Танка, М. Машары, М. Васілька, А. Іверса, поўны бант Георгіеўскага кавалера Л. Сільвановіча, самаробны срэбны медаль «За отвагу» партызанскай брыгады імя Ракасоўскага. Зберагаюцца калекцыі музычных інструментаў (у т.л. скрыпка М. Агінскага), беларускае народнае адзенне, ткацтва, вышывкі, прадметы побыту сялянцаў канца XIX – XX ст. з в. Малінаўшчына Маладзечанскага раёна, рэчаў з саломкі з в. Рэчкі Вілейскага раёна (шкатулкі, панарама сялянскага двара і інш.), лялек Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў, івянецкай і радашковацкай керамікі, барысаўскага крышталю, працы народных майстроў разьбы па дрэве А. Пупко, саломалляцення П. Гатоўкі, выцінанкі Е. Чарвонцавай, лялькі ў народных строях В. Чарвонцавай. Сярод графічных і жывапісных працаў творы Л. Асецкага, Ю. Герасіменкі, Л. Дударэнкі, А. Кашкурэвіча, М. Купавы, А. Лось, К. Харашэвіча, В. Шаранговіча і інш.

У музеі распрацаваны аглядныя і 8 тэматычных экскурсіяў, курс «Маладзечанзнаўства», цыклы заняткаў «Прырода і мы», «У госці да ганчара», «Таямніцы беларускай хаты».

Падрыхтаваў
Алесь
САЧАНКА

ГА «Беларускі фонд культуры» і рэдкалегія «Краязнаўчай газеты» шчыра віншую супрацоўнікаў музея з юбілеем. Зычым здароўя, цікавыя знаходкі, шматлікія наведнікаў, папаўнення фонду новымі каштоўнымі музейнымі прадметамі. Удачы і плёну!

Нашы віншаванні

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуе супрацоўнікаў Мёрскага гісторыка-этнаграфічнага музея са святам і шчыра зычыць моцнага здароўя і новых знаходак, багацця планаў і плёну ў працы на карысць рэгіёна.

Мёрскі гісторыка-этнаграфічны музей быў заснаваны ў 1983 г., а адчынены для наведнікаў у 1994 г. Плошча экспазіцыі 131 м², колькасць музейных прадметаў асноўнага фонду ў 2005 г. складала 3 000. Музей мае шэсць залаў: археалогія, ткацтва, ганчарства, саломалляценне, дзве залы па гісторыі Мёршчыны. У экспазіцыі прадстаўлены жалезныя прылады працы, шкляныя пацеркі, ювелірныя ўпрыгожванні з археалагічных помнікаў раёна, матэрыялы, прысвечаныя падзеям 1812 г., паўстанням 1830 – 1831 гг. і 1863 – 1864 гг., 1-й і 2-й сусветным войнам, перыяду знаходжання тэрыторыі раёна ў складзе розных дзяржаваў, развіццю народнай гаспадаркі ў пасляваенны час. У экспазіцыі прадстаўлены таксама творы дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

Адным з напрамкаў дзейнасці з'яўляецца арганізацыя і правядзенне выставак як у музеі, так і па-за музеем. Установа падтрымлівае цесныя сувязі з народнымі майстрамі і краязнаўцамі раёна, з іншымі музеямі вобласці. Іх вынікам становіцца арганізацыя абменных выставак. Праводзяцца таксама творчыя сустрэчы з мастакамі і паэтамі Мёршчыны. Музей займаецца дадаследчай дзейнасцю, арганізуе экскурсіі па горадзе і раёне, супрацоўнікі распрацавалі цікавыя і змястоўныя заняткі па музейнай педагогіцы, музейшчыкі частыя госці ў школах раёна.

Выданні краязнаўцаў краіны

Фразеалагічны слоўнік Косаўшчыны

Сёлета пабачыла свет новая кніжка нашага земляка Алесь Зайкі «Фразеалагічны слоўнік Косаўшчыны». Слоўнікавыя артыкулы падаюцца ў алфавітным парадку. Тлумачэнне фраземаў найчасцей даецца праз сінанімічную літаратурную лексему або раскрываецца шляхам разгорнутага апісання. Асобныя дыялектызмы для зручнасці тлумачацца ў слоўнікавых артыкулах. У фразеалагізмах прастаўлены націскі.

«Фразеалагічны слоўнік Косаўшчыны» – плён шматгадовай працы руплівага збіральніка народнай фразеалогіі аднаго з куткоў Беларусі – насельнікаў паўночнай часткі Івацэвіцкага раёна.

Фразеалагічны склад кожнай мовы вызначае нацыянальную адметнасць народа, раскрывае самабытнасць яго духоўнага свету. Фразеалогія пэўнага дыялекту спрыяе пашырэнню агульнанароднай фразеалогіі. Гэты слоўнік – яркае таму пацвярджэнне.

У папулярнай этнаграфічна-гістарычнай серыі А. Зайкі, якую запачаткаваў «Дыялектычны слоўнік Косаўшчыны» і працягнуў «Фразеалагічны слоўнік Косаўшчыны», у бліжэйшы час плануецца да выхаду новыя кнігі аўтара: «Прыказкі, прымаўкі, выслоўі Косаўшчыны», «Мікратапаніміка Івацэвіцкага раёна».

Дарэчы, калі некага з чытачоў «Краязнаўчай газеты» зацікавіў «Фразеалагічны слоўнік Косаўшчыны», то можна замовіць яго, пазваніўшы спадару Алесю па тэлефоне 8 (029) 938 21 46.

Вольга ДАЙЛІЦА

Будынак Мінскага абласнога краязнаўчага музея ў г. Маладзечна

даваная па храналагічным прынцыпе са спалучэннем тэматычнага і ансамблевага метадаў. Штогод музей праводзіць каля 30 выставак рознай тэматыкі. Зборы музея складаюцца з 76 320 музейных прадметаў (2012), з іх больш за 48 000 – асноўнага фонду, размеркаваныя па 36 калекцыях. Плошча экспазіцыйных і выставачных памяшканняў 450 м². Сярод унікальных прадметаў срэбная шынная грыўна балцкага тыпу IX – X стст., залатое скроневае кольца дрыга-

1971 г., – адзін з найбуйнейшых скарбаў XVII ст., выяўленых у Беларусі. У зборах музея захоўваюцца залатая тэмацкі пояс XVIII ст., старадрукі 1646 – 1789 гг. друкарняў Кельна, Нясвіжа, Вільні, Варшавы, Санкт-дэміра, Унева, Масквы, да-

РЭЗАЛЮЦЫЯ

круглага стала «Фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» – дваццацігадовы шлях»

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

– рэкамендаваць ДУА «Інстытут культуры Беларусі» праводзіць рэспубліканскія семінары і стажыроўкі спецыялістаў па фальклору абласных і раённых (гарадскіх) цэнтраў народнай творчасці, кіраўнікоў фальклорных калектываў на базе рэгіянаў, вядучых аматарскіх калектываў у галіне традыцыйнай культуры; правесці семінар па выніках VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»;

– унесці змены ў форму 1 – клубная, дзяржаўная статыстычная справаздача: вылучыць у асобныя графы паказчыкі работы фальклорных калектываў, што дазволіць фальклорнаму кірунку нацыянальнай культуры больш смела заяўляць аб сваім існаванні і дынамічным развіцці.

3. Выступіць з прапановай да Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь:

– распрацаваць нацыянальную праграму выхавання моладзі краіны сродкамі традыцыйнай народнай культуры «Традыцыйная культура і моладзь Беларусі» (2015 – 2020 гг.) і ініцыяваць яе зацвярджэнне ў адпаведных інстанцыях;

– распрацаваць для агульнаадукацыйных устаноў і ўстаноў дадатковай адукацыі сістэмы Міністэрства адукацыі, устаноў сферы культуры і мастацкай адукацыі вучэбныя планы і праграмы, хрэстаматы і дапаможнікі на рэгіянальным матэрыяле (з мультымедыянымі дадаткамі) па народнай харэаграфіі, народным музычным мастацтве (спевы, інструментальная музыка), дэкаратыўна-ўжыткавай творчасці (традыцыйныя віды мастацтва), гульнівым мастацтве;

– даручыць вышэйшым навучальным і навукова-даследчым установам гуманітарнага профілю ўключыць у план работы адпаведных устаноў вывучэнне вопыту агульнаадукацыйных школ, дзіцячых школ мастацтваў, дзіцячых і моладзевых фальклорных калектываў рэспублікі, назапашанага ў ходзе рэалізацыі сацыяльна-педагагічнага праекта «Этнашкала» і сацыяльна-культурнага праекта «Традыцыйная культура і дзеці»;

– ініцыяваць стварэнне Беларускага саюза фальклорыстаў.

4. Прасіць Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і арганізацыйны камітэт Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»:

– унесці змены ў Палажэнне «Аб Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня»», што даць юрыдычную падставу для ўдасканалвання сістэмы падрыхтоўкі, правядзення і рэалізацыі інавацыйных фестывальных праектаў;

– уключыць у Палажэнне аб Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня» правядзенне рэспубліканскіх конкурсаў апавядальнікаў народнай прозы, турніру салістаў-выканаўцаў твораў народнай спадчыны, турніру пар-выканаўцаў народных побытавых танцаў і зрабіць іх штогадовымі (апошні праводзіць перыядычна паміж заключнымі этапамі фестывалю), а таксама Свята аўтэнтчнага фальклору (з перыядычнасцю адзін раз у два гады);

– уключыць у План мерапрыемстваў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Інбелкульту на 2016 г. правядзенне ў рамках фестывалю «Берагіня» рэспубліканскага свята аўтэнтчнага фальклору і V рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі «Традыцыйная культура і дзеці. Праблемы этнавыхавання».

5. Выйсці з прапановай:

– на Нацыянальную тэлерадыёкампанію Рэспублікі Беларусь аб арганізацыі на тэлебачанні мэтай даўгатэрміновай пастаянна дзеючай праграмы, прысвечанай народнай культуры беларусаў, у тым ліку дзіцячай творчасці, і фестывальнаму фальклорнаму руху ў Беларусі;

– у грамадскую арганізацыю «Беларускі фонд культуры» аб стварэнні Грамадскага савета і фонду ахвяраванняў на падтрымку фальклорнага руху ў Беларусі.

6. Прапанаваць Міністэрству адукацыі Рэспублікі Беларусь, Галоўным упраўленням адукацыі, спорту і турызму, Галоўным упраўленням ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі аблвыканкамаў, адпаведным аддзелам рай-, гарвыканкамаў забяспечыць штогадовае правядзенне летнікаў для фальклорных калектываў з мэтай абмену вопытам навучання дзяцей і моладзі рознымі відамі і жанрамі аўтэнтчнага народнага мастацтва; пры арганізацыі летнікаў выкарыстаць практычны вопыт Нацыянальнага цэнтра мастацкай творчасці дзяцей і моладзі.

7. Прасіць Галоўныя ўпраўленні ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі, Галоўныя ўпраўленні адукацыі, спорту і турызму аблвыканкамаў і адпаведным аддзелам рай-, гарвыканкамаў:

а) унесці ў планы работы на 2015 і 2016 гг. падрыхтоўку і правядзенне мясцовых і рэгіянальных (абласных) тураў IX Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»;

б) распрацаваць рэгіянальныя праграмы «Традыцыйная культура і моладзь». Пры распрацоўцы праграм прадуладзець:

– правядзенне навукова-практычных канферэнцыяў, чытанняў, круглых сталоў, дыскусій па краязнаўстве, народнай нематэрыяльнай і матэрыяльнай культуры, праблемах адукацыі, народнай педагогікі і моўных зносінаў;

– правядзенне фальклорна-краязнаўчых экспедыцыяў з наступным уключэннем вынікаў даследавання ў вучэбны працэс агульнаадукацыйных школ, пазашкольных устаноў, устаноў культуры і мастацтваў;

в) стварыць пры абласных, раённых і гарадскіх цэнтрах дзіцячай творчасці мастацкія калектывы комплекснага тыпу, у якіх удзельнікі калектыву маглі б авалодваць рознымі відамі і жанрамі народнага мастацтва свайго краю, удасканалваць культуру маўлення і выказвання;

г) забяспечыць наяўнасць у бібліятэчных фондах устаноў культуры і адукацыі газет «Краязнаўчая газета», «Культура», «Літаратура і мастацтва», часопіса «Роднае слова»;

д) з мэтай кадраванага забеспячэння працэсу захавання і трансляцыі фальклору ў месцах яго карэннага бытавання (на вёсцы) рэкамендаваць РІВШ Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта разгледзець пытанне аб ўнясенні ў агульнадзяржаўны класіфікатар ОК РБ «Спецыяльнасці і спецыялізацыі» спецыялізацый «Этнахарэаграфія» і «Этнакасіямалогія» напрамку «Фальклор» спецыяльнасці «Народная творчасць».

8. У мэтах рэпертуарнага і метадычнага забеспячэння IX Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» (2014 – 2016 гг.) звярнуцца з прапановай да Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, ДУА «Інстытут культуры Беларусі», кінастудыі «Беларусьфільм» (Белвідэацэнтр), упраўленняў ідэалогіі, культуры і па справах моладзі аблвы-

канкамаў, выдавецтва «Вышэйшая школа» ўнесці ў выдавецкія і вытворчыя планы на 2015 – 2016 гг. падрыхтоўку і выданне рэпертуарна-метадычных, навукова-папулярных, рэкламна-інфармацыйных зборнікаў, выпуск відэапрадукцыі:

– «Беларускі танцавальны фальклор. Вып. 1. Парныя танцы». У дапамогу кіраўнікам і ўдзельнікам фальклорных калектываў (у друкаваным і электронным выглядзе). *Адказы – Інбелкульт, кінастудыя «Беларусьфільм» (Белвідэацэнтр);*

– «Музычны рэпертуар конкурсу выканаўцаў народных побытавых танцаў» (у друкаваным выглядзе і ў фармаце CD). *Адказы – Інбелкульт;*

– «Народныя танцы Рудабельшчыны ў сучасных запісах». *Адказы – аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Акцябрскага райвыканкама;*

– «Народная проза Рудабельскага краю». *Адказы – аддзел ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Акцябрскага райвыканкама;*

– рэгіянальныя зборнікі традыцыйнай народнай танцавальнай музыкі. *Адказы – Галоўныя ўпраўленні ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі аблвыканкамаў і г. Мінска;*

– «Беларускі народны танец. Традыцыі і сучаснасць. Кн. 2. Гомельшчына» (навукова-папулярнае выданне). *Адказы – Галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама;*

– фотаальбом Яўгена Пясецкага «Фестываль «Берагіня» – 20-гадовы шлях». *Адказы – Галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама;*

– асобнай брашурай – матэрыялы *круглага стала «Фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» – дваццацігадовы шлях»* (22 чэрвеня 2014 г.). *Адказы – Інбелкульт, Галоўнае ўпраўленне ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Гомельскага аблвыканкама.*

9. Рэкамендаваць аргкамітэту і дырэкцыі Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»:

а) арганізаваць:

– напісанне гімна (паэтычнага тэксту і музыкі) фестывалю «Берагіня»;

– размяшчэнне сімволікі фестывалю «Берагіня» на таварах лёгкай прамысловасці, упакоўках сельскагаспадарчай прадукцыі;

– уключэнне фестывалю «Берагіня» ў план міжнародных і рэспубліканскіх турыстычных маршрутаў;

– запрашэнне на фестываль «Берагіня» фальклорных калектываў беларускай дыяспары далёкага і блізкага замежжа;

– выезд удзельнікаў фестывалю «Берагіня» (г.п. Акцябрскі) з канцэртамі ў суседнія раёны Гомельскай і Магілёўскай абласцей;

б) стварыць:

– (пабудова) з мэтай далучэння шырокай аўдыторыі глядачоў-гасцей падчас фестывалю «Берагіня» ў г.п. Акцябрскі Гомельскай вобласці «палатны гарадок» (матэль, кэмпінг);

– сайт фестывалю «Берагіня».

10. Падтрымаць ідэю, выказаную Т.І. Стружэцкім, аб стварэнні Нацыя-

нальнай камісіі CIOFF і аднаўлення членства Беларусі ў гэтай міжнароднай арганізацыі.

11. Рэкамендаваць Галоўнаму ўпраўленню адукацыі, спорту і турызму Мінскага аблвыканкама і аддзелу адукацыі, спорту і турызму Барысаўскага райвыканкама садзейнічаць аднаўленню і развіццю Заслужанага (адзінага ў краіне такога кшталту аўтэнтчнага кірунку) калектыву Рэспублікі Беларусь фальклорнага гурта «Берагіня» дзяржаўнай установы адукацыі «Мётчанскі вучэбна-педагагічны комплекс дзіцячы сад – сярэдняя школа Барысаўскага раёна».

12. Зацвердзіць распрацаваную М.А. Козенкам Канцэпцыю IX Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» (2014 – 2016 гг.).

13. Прасіць Акцябрскі раённы выканаўчы камітэт Гомельскай вобласці ўнесці прапанову ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь аб прысваенні начальніку аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Акцябрскага райвыканкама, дырэктару Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» С.А. Беразоўскай звання «Заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь», аўтару ідэі, навуковаму і мастацкаму кіраўніку фестывалю М.А. Козенку звання «Заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь» за вялікі ўклад у адраджэнне і развіццё беларускай народнай культуры, шматгадовую плённую працу па рэалізацыі рэспубліканскага інавацыйнага сацыяльна-культурнага і адукацыйна-выхаваўчага праекта «Рэспубліканскі фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня»».

14. Прасіць Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Рэзалюцыю круглага стала «Фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» – дваццацігадовы шлях», прынятую ўдзельнікамі заключных мерапрыемстваў VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» 22 чэрвеня 2014 г. (г.п. Акцябрскі Гомельскай вобласці), накіраваць у:

Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь,

Галоўныя ўпраўленні ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі абласных і Мінскага гарадскога выканаўчых камітэтаў,

Галоўныя ўпраўленні адукацыі, спорту і турызму абласных і Мінскага гарадскога выканаўчых камітэтаў,

Нацыянальную дзяржаўную тэлерадыёкампанію Рэспублікі Беларусь,

УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»,

Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта,

ДУА «Інстытут культуры Беларусі», Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт і педагагічны ўніверсітэт Беларусі,

Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі,

Грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры».

15. Прапанаваць рэдакцыям газет «Культура», «Настаўніцкая газета», «Літаратура і мастацтва», «Краязнаўчая газета» надрукаваць Рэзалюцыю круглага стала «Фестываль фальклорнага мастацтва «Берагіня» – дваццацігадовы шлях» на старонках сваіх выданняў.

Рэзалюцыю падпісалі:

арганізатары VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»;

сябры Рады экспертаў VIII Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня»;

дзяячы культуры і мастацтваў метадычных цэнтраў народнай творчасці;

кіраўнікі фальклорных калектываў.

Слонімскія крамы і банкі сто гадоў таму

Напярэдадні Першай сусветнай вайны Слонім жыў сваім звычайным і будзённым жыццём. У горадзе мелася больш за 900 мураваных дамоў, закладваліся прамысловыя прадпрыемствы і майстэрні. Насельніцтва горада дасягнула 21-й тысячы чалавек.

Як грыбы пасля дажджу ў горадзе над Шчарай з'яўляліся ўсё новыя і новыя гандлёвыя прыватныя кропкі. Таму давайце разам павандруем па цэнтры Слоніма 100-гадовай даўніны. Што ж можна было і ў каго тады купіць?

Прыватныя крамы і склады ў асноўным трымалі ў Слоніме яўрэі. Іх было шмат. Напрыклад, насупраць сабора і Маставой вуліцы (цяпер імя Янкі Купалы) была крама суконных, мануфактурных і футравых тавараў Грушавіцкіх і Якімоўскіх. Там быў даволі вялікі выбар шарсцяных, плюшавых і ватных коўдраў, дываноў, дарожак, фіранак. А лямец і палотны прадаваліся ў краме Шымеля Савіцкага.

Хто жадаў купіць сабе лямпу, шкло, посуд – маглі гэта зрабіць, наведаўшы краму Ш. Анекштэйха ці краму посуду і лямпаў Ісака Куніцы. На Гандлёвай вуліцы (цяпер Першамайская) ва ўласным доме І. Куніца гандляваў самаварамі, ваконным шклом і рознымі гаспадарчымі прыналежнасцямі.

Слонімец Кісель Язерскі таксама меў сваю вялікую краму жалезных і чыгунных тавараў. У яго можна было купіць цэглу, фарбу, малацілкі, вяялкі, цэмент, гіпс, смалу, газу і нават саларэзкі і соль для коней.

Меў свой прыватны магазін сталёных і медных тавараў нехта Эдэльман, гандляваў рознымі фарбамі і паляўнічымі прыборамі нехта Рахавіцкі. А Майсей Мешаль трымаў свой уласны склад бакалейных тавараў, тытунёвых вырабаў усіх вядомых у свеце фірмаў. Там заўсёды было людна, бо слонімцы і вясцоўцы часта куплялі ў Мешалю і шпалеры, і фарбы, цэмент, гіпс, смалу, шведскі кардон.

Тытунёвыя вырабы прадаваліся ў Слоніме ў некалькіх крамах. Асабліва даспадобы для тых, хто курыў, была крама тытунёвых і бакалейных вырабаў Шылавіцкага.

Карысталіся папулярнасцю сто гадоў таму ў Слоніме і розныя будаўнічыя магазіны і лесапільныя заводы. Яны былі даволі дарагія, але багатыя людзі іх не міналі, бо маглі там заказаць матэрыял альбо купіць ужо гатовыя тавары. Лесапільныя і дрэваапрацоўчыя заводы Ханона Штэйнберга і Дубінбаумана з радасцю сустракалі сваіх кліентаў. Не ўсе слонімцы маглі тады купіць і чарапіцу ў краме Элькана, ці мэблю і люстэркі ў краме А. Парэцкага. Існавала ў Слоніме і будаўніча-тэхнічная кантора інжынераў Дамантовіча і Радзішэўскага, а таксама тэхнічнае бюро, склад земляробчых машын, прыладаў для малочнай гаспадаркі Лазінскага. Калі хто ў пана Лазінскага заказваў машыны ці прылады, іх гаспадары самі прывозілі дамоў, падключалі, тлумачылі, давалі ключы і нават была гарантыя. А тыя слонімцы ці вясцоўцы са Слонімскага і іншых паведаў, якія мелі ў хатніх гаспадарках малатарні, маглі на іх зрабіць розныя надпісы (праўда, толькі па-яўрэйску) Янкеля Стайкоўскага.

Была ў Слоніме ў 1914 годзе і аптэка, дзе гандлявалі аптэкарскімі таварамі правізара Г. Гродзенскага. У аптэцы знаходзіўся і хіміка-бактэрыялагічны кабінет, у якім слонімцы маглі прывесці малако, кроў, мачу.

Напачатку XX стагоддзя актыўна дзейнічалі ў Слоніме і банкі. А было іх некалькі. Гэта слонімскае аддзяленне Беластоцкага камерцыйнага банка, слонімскае аддзяленне Руска-французскага камерцыйнага банка, а таксама кіраўніцтва таварыства Узаемнага кредыту слоніmsкіх землеўладальнікаў, Слонімскае таварыства сельскай гаспадаркі.

Без працы не былі ў той час і прыватная друкарня Гурвіча, і гадзіннікавы майстар Коган. Язерскі, Дамантовіч, Радзішэўскі, Лазінскі гандлёвую сувязь падтрымлівалі і праз тэлефоны, якія былі ўстаноўлены ў іх крамах і на складах.

Сяргей ЧЫТРЫН,
г. Слонім

Апавяданне Максіма Гарэцкага «Рускі» ў еўрапейскім літаратурным кантэксте

Апавяданне «Рускі» датуецца, паводле аўтарскага запісу, 1915-м годам; упершыню апублікаванае ў № 1 часопіса «Польмя» за 1925 г., яно, як мяркуюць даследчыкі, па першапачатковай задуме павінна было ўвайсці ў мастацка-дакументальную кнігу «На імперыялістычнай вайне» (1926 г.), аднак засталася самастойным творам. Ад апублікавання і да сёння (за выняткам, зразумела, перыяду маўчання вакол творчасці М. Гарэцкага) апавяданне неаднойчы – у той ці іншай ступені – прыцягвала ўвагу крытыкаў і літаратуразнаўцаў. У прыватнасці, Антон Адамовіч разглядаў яго ў сваім манаграфічным даследаванні творчасці М. Гарэцкага, апублікаваным у 1928 г. Некалькімі дзесяцігоддзямі пазней Міхась Кенька скажа пра апавяданне «Рускі» як пра адно з «вышэйшых дасягненняў» беларускага празаіка – нароўні з такімі яго творамі, як «Літоўскі хутарок», «Генерал», «На этапе» і іншыя; у іх «аўтар выступае як гуманіст, ён пратэстуе супраць ператварэння вайны ў гульні лёсамі мільёнаў простых людзей, якія не маюць адзіна да аднаго ніякай варожасці». Высокія ацэнкі апавядання «Рускі» ёсць, па сутнасці, ва ўсіх прысвечаных М. Гарэцкаму працах.

Асаблівай увагі заслугоўваюць роздумы Алеся Адамовіча над гэтым творам; вучоны пераканаўча даводзіў, што «Рускі», гэтаксама як і кніга «На імперыялістычнай вайне», апавяданні «Літоўскі хутарок», «Генерал», «Хадзяка» і іншыя, патрабуюць не толькі і нават не столькі сучаснага ім кантэксту, колькі сучаснага нам, што названыя творы асацыятыўна сягаюць у «сённяшнюю сістэму імёнаў, твораў, літаратурных пошукаў і стыляў – Васіль Быкаў, Янка Брыль, Міхась Стральцоў, Янка Сіпакоў (ды і ўся сучасная літаратура аб вайне)». Зыходзячы з таго, што цалкам антрапацэнтрычная проза М. Гарэцкага, прысвечаная падзеям Першай сусветнай вайны і яе трагічным наступствам для чалавека, ёсць свайго роду мастацкае папярэджанне, мастацкая перасцярога нашчадкам, не прыслушацца да словаў А. Адамовіча было б недаравальна. Неабходна дадаць: гэтая «сённяшняя сістэма імёнаў, твораў, літаратурных пошукаў і стыляў» мусіць быць разгорнутай да эстэтычных пошукаў не толькі сучасных беларускіх пісьменнікаў, але і замежных майстроў XX ст.

Зрэшты, апавяданне «Рускі» неаднойчы і цалкам абгрунтавана ставілася крытыкамі і літаратуразнаўцамі побач з сусветна вядомымі творамі замежных аўтараў аб Першай сусветнай вайне – А. Барбюса, Э. Хемінгуэя, Э.М. Рэмарка, Л. Франка і іншых (праўда, часта пры гэтым аказвалася як бы ў цені кніга «На імперыялістычнай вайне»). Ёсць усе падставы для высвятлення агульнага, універсальнага і асаблівага, самабытнага ў апавяданні М. Гарэцкага

і творах іншых, больш аддаленых па часе, слынных пісьменнікаў свету, што звярталіся да тэмы вайны. Зразумела, творы тыя былі выкліканыя да жыцця рознымі войнамі, але ж, з іншага боку, В. Быкаў недарэмна сцвярджаў у сваёй кнізе мемуараў «Доўгая дарога дадому»: «Ваенная сутнасць наогул найрад ці мянеца праз стагоддзі... Мінае час, і ўсе зліваюцца ў адно ёмістае і неавіснае людзям азначэнне – вайна». Выдатна гэта ўсведамляў яшчэ Э. Хемінгуэй, пачаўшы ў разгар Другой сусветнай, праз два гады пасля апублікавання свайго рамана пра іспанскую трагедыю «Па кім звоніць зван», працу над анталогіяй «Людзі на вайне», у якую, поруч з фрагментамі з Бібліі, з твораў Віктара Гюго, Стэндаля, Гі дэ Мопасана, Рэдзьярда Кіплінга, з рамана «Вайна і мір» Льва Талстога, уключыў і ўрыўкі з напісанага яго сучаснікамі – Уільямам Фолкнерам, Рычардам Олдывігтанам, са свайго рамана аб «страчным пакаленні» «Бывай, зброя!», знаходзячы ва ўсіх гэтых кнігах шмат сугучнага.

Аднак гэтым разам мы, «застаючыся» ў пачатку XX ст., спынімся на аналогіі, бадай, самай нечаканай і, умоўна кажучы, «неваеннай» – з навілай «Ператварэнне» («Die Verwandlung», 1912 г.) Франца Кафкі. Дзесяццю гадамі старэйшы за беларускага творцу (3 ліпеня 2013 г. сусветная культурная грамадскасць адзначыла 130-годдзе з дня нараджэння славутага аўстрыйскага мастака слова), ён пятаццаццю гадамі раней за яго і памёр – у 1924-м ад сухотаў. Па сімвалічным супадзенні ён апублікаваў сваю навілу менавіта ў год напісання М. Га-

рэцкім апавядання «Рускі» – у 1915-м.

У аснову сваёй навілы Ф. Кафка паклаў сюжэт з ператварэннем чалавека ў «пачварную жамыру». Сама па сабе такая метамарфоза не была яго вынаходніцтвам; у міфах і казках розных народаў дастаткова шырока распаўсюджаныя ініцыяльныя формулы, якімі распачынаюцца апаведы пра свую даўніну: «гэта было тады, калі людзі яшчэ былі жывёламі» або «гэта было тады, калі жывёлы яшчэ былі людзьмі». Вядомы расійскі даследчык фальклору і міфаў Е. Меляцінскі пісаў пра міфалагічных «таёмных продкаў» – «прабацькоў або стваральнікаў адначасова і пэўнай пароды жывёлаў (радзей раслінаў), і чалавечай групы, якая разглядае гэтую пароду жывёлаў як свой татэм», іначай кажучы – як «сваю радзіну». Е. Меляцінскі заўважае, што гэтыя людзі «ў выпадку неабходнасці лёгка ператвараюцца ў аднаведны від жывёліны». Паводле росшукаў вучонага, у фальклоры карэннага насельніцтва Афрыкі і Амерыкі матывам ператварэння часта суправаджаюцца прыгоды трыкараў (міфалагічных махляроў; руск. – плутов). Магчымасць ператварацца была ўласцівая і насельнікам Алімпа.

Праўда, метамарфоза героя Ф. Кафкі, каміваяжора Рыгора Замзы, у вялізнае насыкае вельмі адрозная ад выпшэйзгаданых ператварэнняў – яна нечаканая, фатальная, цягне за сабой незваротныя драматычныя наступствы для персанажа і завяршаецца яго смерцю. Па сутнасці, чытач тут мае справу з аўтарскім міфатварэннем, з сюжэтам, з'яўленне якога было абумоўленае шэрагам прычынаў: і непаразуменнямі самога Кафкі з сям'ёй, найперш з бацькам, і ўласнай фізічнай немаччу, і няўпэўненасцю ў сваіх пісьменніцкіх здольнасцях, і паноўнай у Аўстра-Венгрыі атмасферай сусветнага адчужэння напярэдадні Першай сусветнай вайны, настроямі адзіноты і бездапаможнасці перад блізкай і непазбежнай катастрофай. Апошняя акалічнасць, пры ўсёй паглыбленасці Ф. Кафкі ва ўнутраныя праблемы, мела для яго выключна важнае значэнне.

Ева ЛЯВОНАВА

(Працяг будзе)

На фота з архіва аўтара: гандляры і пакупнікі ў цэнтры Слоніма каля гандлёвых радоў, 1914 год

Таварыству беларускай мовы – 25 гадоў

Дзень нараджэння гэтага таварыства прыпадае на 27 чэрвеня 1989 года. На той нечуванай нацыянальнай актыўнасці час падобнага роду таварыствы, зразумела, толькі іншых моваў, ужо існавалі ва ўсіх саюзных рэспубліках. Ушчыльную заняцца ёю стала магчымым толькі ва ўмовах выніку Гарбачоўскай перабудовы.

Ад грубых памылак, злых намераў высокіх ідэалаў нацыянальнай палітыкі КПСС вялікія страты панеслі нацыянальныя мовы ўсіх без выключэння нярускіх народаў. Некаторыя самыя малыя з іх засталіся зусім без родных моваў, уяўляючы сабой безаблічную этнічную біямасу. Не жадаючы паўтарыць трагічны лёс нацыянальнай артыянальнай палітыкі і інтэлектуальная эліта ўсіх саюзных рэспублік нібыта па камандзе зверху сталі ствараць у сябе таварыствы па выратаванні, ахове іх родных моваў, што ў час Гарбачоўскай перабудовы не толькі не забаранялася, а наадварот, усяк заахвочвалася. На такі выратавальны крок, хоць і самымі апошнімі, нарэшце адважыліся і партыйныя, і савецкія органы Беларусі.

Кіраўніцтва БССР, бачачы велізарнае, шчыра гістарычна апраўданае жаданне прагрэсіўных колаў беларускага грамадства заставацца з роднай мовай, з цягам часу не толькі пайшло ім насустрач, але і само пачало праяўляць непасрэдную зацікаўленасць, рабіць канкрэтныя практычныя крокі па пашырэнні сацыяльных функцый роднай мовы сваёй тытульнай нацыі. З гэтай мэтай ідэалагічныя службы ЦК КПБ праводзяць у сябе сустрэчы з кампетэнтнымі ў моўным пытанні асобамі, дазваляюць, не ўтойваючы дапушчальных памылак, аб'ектыўна абвясціць яго ў сродках масавай інфармацыі. Апошнія з вялікім задавальненнем выкарыстоўвалі атрыманы ад аўтараў матэрыялы па міжваеннай беларусізацыі, бо пад час яе справу нацыянальна-культурнага Адраджэння ўдалося трывала паставіць на дзяржаўныя рэйкі і атрымаць ад гэтага пазітыўныя вынікі.

Паўтарыць такое ва ўмовах Гарбачоўскай перабудовы было непараўнальна цяжэй: народ стаў куды больш зрусіфікаваным, у значнай ступені вёска страціла сваю спрадвечную здольнасць быць калыскаю беларускага культурна-моўнага жыцця. Надаць патрэбную моц нацыянальна-культурнаму адраджэнню перашкаджаў прафесійны склад такога важнага звяна партыйнага апарата, як райкамы КПБ. У 1989 годзе, напрыклад, ажно 96 працэнтаў іх першых сакратароў мелі тэхнічную адукацыю. Мала хто з іх як след разумеў выключную ролю беларускай мовы ў лёсе тытульнага народа рэспублікі, меў хоць самыя цяжкія ўяўленні пра яго дзяржаву Вялікае Княства Літоўскае, пра магутны нацыянальны ўздым людзей пад час міжваеннай беларусізацыі. На дзве нагі кульгала нацыянальная свядомасць педагагічнай інтэлігенцыі, ад якой так многа залежыць у выхаванні маладых пакаленняў гатоўнасці, жадання да ўздзелу ў адраджэнцкім працэсе.

Добра вядома, як на працягу пасляваенных гадоў нават айчынныя пісьменнікі з празмернай асцярожнасцю выказваліся на сваіх з'ездах, пленумах пра цяжкі лёс беларускай мовы. Афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі рабілі ўсё, каб боль пісьменнікаў пра роднае слова не дайшоў да народа. Перабудова паклала канец такой шкоднай традыцыі, чаму досыць багата пераканаўчых доказаў можна знайсці ў тагачасным перыядычным друку, у тым ліку і ў змешчаным 13 студзеня 1989 года ў газеце «Літаратура і мастацтва» ў артыкуле старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі народнага паэта БССР Максіма Танка «Лёс мовы, лёс народа».

Пры поўнай згодзе, а здаралася, і падтрымцы ідэалагічных службаў ЦК КПБ, і пры іх непасрэдным удзеле нацыянальна зарыентаваная частка інтэлігенцыі, пераважна пісьменнікі,

мастакі, навукоўцы-гуманітары, педагагі пачалі на зыходзе 1988 года як ніколі раней, усё больш катэгарычна выказвацца за стварэнне адмысловай грамадскай арганізацыі па абароне беларускай мовы, бо сацыяльная роля яе працягвала няўхільна зніжацца. З вялікай трывогай пісалі пра гэта многія заклапочаныя гаротным станам беларускай мовы людзі, прычым не

3 17 лютага 1989 года газета «Літаратура і мастацтва» пачала друкаваць грунтоўны артыкул першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэта Ніла Гілевіча «Між былым і наступным», у якім, асабліва ў «Сшытку другім», аўтар, думаецца, сказаў калі не ўсё, дык амаль усё датычна занядання роднай мовы беларусаў, пра што дзесяцігоддзямі так упарта маўчалі бальшавіцкія ідэолагі. Аднак значэнне згаданага артыкула найбольш бачылася ў тым, што яго аўтар першы ў рэспубліцы публічна выказаў пільную патрэбу ў стварэнні Таварыства беларускай мовы ці Таварыства беларускага слова, вызначыўшы з яго

толькі прафесійна звязаныя з яе выкарыстаннем. Жаданыя перамены не прымуслі сябе доўга чакаць.

3 17 лютага 1989 года газета «Літаратура і мастацтва» пачала друкаваць грунтоўны артыкул першага сакратара праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, паэта Ніла Гілевіча «Між былым і наступным», у якім, асабліва ў «Сшытку другім», аўтар, думаецца, сказаў калі не ўсё, дык амаль усё датычна занядання роднай мовы беларусаў, пра што дзесяцігоддзямі так упарта маўчалі бальшавіцкія ідэолагі. Аднак значэнне згаданага артыкула найбольш бачылася ў тым, што яго аўтар першы ў рэспубліцы публічна выказаў пільную патрэбу ў стварэнні Таварыства беларускай мовы ці Таварыства беларускага слова, вызначыўшы з яго (Таварыства) асноўныя абавязкі.

Прадметная гаворка пра стварэнне ТБМ ішла таксама пад час правядзення супрацоўнікам рэдкалегіі газеты «Літаратура і мастацтва» Уладзімірам Ягоўдзікам інтэрв'ю з Н. Гілевічам (надрукавана 24 сакавіка 1989 года). У ім Н. Гілевіч паведаміў прыемную для многіх шчырых рупліўцаў роднага слова навіну, што сакратарыят Саюза пісьменнікаў Беларусі прыняў рашэнне аб стварэнні аргкамітэта, які займаецца распрацоўкай праграмы і статута ТБМ, падрыхтоўкай да правядзення Устаноўчай канферэнцыі.

І трэба зазначыць, што праца ў гэтым напрамку вялася даволі актыўна. Ужо да сярэдзіны красавіка 1989 года адбылося першае пасяджэнне аргкамітэта па ўтварэнні рэспубліканскага ТБМ. Наколькі сур'ёзна ставіліся ў рэспубліцы да лёсу беларускай мовы, добра можна меркаваць паводле персанальнага складу аргкамітэта. Прыяду ўсіх іх паіменна, бо народ павінен ведаць сваіх герояў: міністр народнай

адукацыі БССР Міхаіл Дзямчук, загадчык сектара ідэалагічнага аддзела ЦК КПБ Анатоль Бутэвіч, дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР Віктар Каваленка, дырэктар Інстытута мовазнаўства АН БССР Аляксандр Падлужны, намеснік дырэктара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР Анатоль Фядосік, доктар філасофскіх навук Уладзімір Конан, прафесар Фёдар Янкоўскі, галоўны рэдактар часопіса «Беларуская мова і літаратура ў школе» Міхась Шавыркін, галоўны рэдактар «Настаўніцкай газеты» Алег Куліцкі, старшыня калгаса імя «40 год Кастрычніка» Іванаўскага раёна Уладзімір Бялюк, настаўнік Гудзевіцкай сярэдняй школы Мастоўскага раёна Алесь Белакош, першы сакратар праўлення СП БССР Ніл Гілевіч, пісьменнікі Янка Брыль, Анатоль Клышка, Барыс Сачанка, а таксама прадстаўнікі іншых дзяржаўных і грамадскіх арганізацый і ўстаноў. Гэтыя людзі выдатна разумелі ролю роднай мовы беларусаў і ведалі, што трэба рабіць, каб вярнуць ёй незаконна забраныя ў яе ў выніку грубых хібаў савецкай нацыянальнай палітыкі правы. Для ажыццяўлення падрыхтоўчай працы па правядзенні Устаноўчага з'езда ТБМ абралі рабочую групу на чале з Н. Гілевічам.

У ходзе палемікі аб стане беларускай мовы ўсё больш выразна пачалі выказвацца цалкам абгрунтаванымі думкі пра неабходнасць надання ёй статусу адзінай дзяржаўнай у рэспубліцы. Больш за ўсё такія матэрыялы друкавала газета «Літаратура і мастацтва», галоўным рэдактарам якой з'яўляўся паэт Анатоль Вярцінскі. Такого роду палеміку яна адкрыла артыкулам аўтара гэтых радкоў «Беларуская мова – статус дзяржаўнай» (28 кастрычніка 1989 года). Займаў ён больш за дзве газетныя старонкі.

Праблема беларускай мовы яшчэ ніколі так грунтоўна не абмяркоўвалася, як на праведзеным у маі 1989 года пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Яго старшыня, народны паэт Максім Танк сказаў такое, пра што на людзях дзесяцігоддзямі маўчалі ўсё: «Агулам, планава праводзілася выжыванне беларускай мовы са школ і ўсіх устаноў, бо лічылі, што... нацыянальныя мовы і культуры з'яўляюцца амаль залойнымі перашкодамі на шляху да камунізму». Ад прамойчы пачулі і такія словы: «...неабходна помніць аб тым, што знікненне нацыя-

Праблема беларускай мовы яшчэ ніколі так грунтоўна не абмяркоўвалася, як на праведзеным у маі 1989 года пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Яго старшыня, народны паэт Максім Танк сказаў такое, пра што на людзях дзесяцігоддзямі маўчалі ўсё: «Агулам, планава праводзілася выжыванне беларускай мовы са школ і ўсіх устаноў, бо лічылі, што... нацыянальныя мовы і культуры з'яўляюцца амаль залойнымі перашкодамі на шляху да камунізму»

нальных моў і культур (а гэта ж відавочная з'ява для пасляваеннай Беларусі. – Л.Л.) найменшых народаў – гэта выхаванне і адміранне тых крыніц і рэк, якімі напайняюцца моры і акіяны». Ва ўнісон панаваным у той час у рэспубліцы настроям Максім Танк выказаўся за вяртанне беларускай мове статусу дзяржаўнай, бо «без заканадаўчага рашэння гэтага пытання, што былі рабілі ў сферы ўжывання беларускай мовы, яна няспынна будзе скарачацца».

На гэтым жа пленуме ў якасці судакладчыка выступаў Н. Гілевіч, за-

крануўшы ход стварэння ў рэспубліцы ТБМ. Зацікаўленасць прысутных у зале да гэтай так наспелай праблемы была выяўлена ў дастаткова высокай ступені. Аналагічнае можна сказаць і пра выступ старшыні моўнай камісіі Беларускага фонду культуры Пятра Садоўскага. Усіх моцна ўсхвалявала, абурыла паведамленне, што распрацаваны год таму праект праграмы адраджэння беларускай мовы не пажадала змясціць ніводнае з рэспубліканскіх выданняў. Каб выправіць такое нічым не апраўданае недарэчнае стаўленне да мовы тытульнай нацыі, рэдакцыя газеты «ЛіМ» змясціла праект (заяў дзве старонкі) 26 мая 1989 года.

У гэтым жа годзе 9 чэрвеня 1989 года быў надрукаваны праект Статута Таварыства беларускай мовы, што, несумненна, паспрыяла папулярызаванню, прычым не толькі сярод творчай інтэлігенцыі, ідэі яго стварэння.

Устаноўчаму з'езду ТБМ папярэднічала вельмі важная для адраджэнскага працэсу Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя «Народ. Культура. Перабудова» (Мінск, 15 – 16 чэрвеня 1989 года). На яе сабралася, без перабольшання, краса беларускай нацыянальнай інтэлігенцыі. Бралі ўдзел і прагрэсіўныя нацыянальнай пазіцыі афіцыйныя асобы. У якасці яе арганізатараў выступілі Міністэрства культуры БССР, Беларускі фонд культуры, Акадэмія навук БССР. Адкрыў канферэнцыю яе віцэ-прэзідэнт, пісьменнік Іван Навуменка. Вялікую зацікаўленасць у прысутных выклікалі сваім канструктыўным характарам даклады міністраў культуры і адукацыі Яўгена Вайтовіча і Міхаіла Дземчука. Самых актуальных праблем беларускай мовы датычылі выступленні А. Анічэнкі (Гомель), У. Калесніка (Брэст), У. Конана, А. Лейкі, Л. Лыча, А. Падлужнага, П. Садоўскага (усе з Мінска) і інш.

Практычна ўсе выказаліся пра неабходнасць надання беларускай мове статусу дзяржаўнай.

Канструктыўны характар мелі прынятыя на канферэнцыі Рэкамендацыі. Яе ўдзельнікам прапаноўвалася далучыцца «да рашэння Пастаяннай камісіі па нацыянальных пытаннях і міжнацыянальных адносін» Вяроўнага Савета БССР аб усямерным паліпшэнні вывучэння і выкарыстання беларускай мовы, стварэнні неабходных умоў для таго, каб надаць ёй статус дзяржаўнай пры захаванні за рускай мовай статусу мовы міжнацыянальных зносін.»

Прапаноўвалася: «(...) Пашыраць выкарыстанне беларускай мовы ва ўсіх сферах грамадскага жыцця, на практыцы забяспечыць нацыянальнае двухмоўе.

Настойліва весці справу да таго, каб усе жыттары рэспублікі добра валодалі рускай і беларускай мовамі, свабодна імі карысталіся.»

Удзельнікі канферэнцыі мелі добрую дасведчанасць пра ход падрыхтоўкі да правядзення з'езда з мэтай стварэння ТБМ, таму не маглі не выказаць свайго стаўлення да такой праблемы. У прынятых рэкамендацыях яны выказаліся ў падтрымку гэтай ідэі і заявілі, што органам культуры, народнай адукацыі, навуковым установам неабходна будзе аказаць усебаковую падтрымку дзейнасці такога таварыства.

Менш як праз дзесяць дзён пасля гэтай канферэнцыі 24 – 25 чэрвеня праходзіў у Вільні Устаноўчы з'езд Беларускага народнага фронту за перабудову «Адраджэнне». Адна з прынятых на ім рэзалюцый мела назву «Аб дзяржаўнасці беларускай мовы». Сваю шчырую прыхільнасць да яе дэлегаты і госці з'езда выказалі і тым, што частка іх прысутнічала на беларускамоўным набажэнстве ў віленскім касцёле Святога Мікалая.

Леанід Лыч, прафесар

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Калекцыянерам і не толькі

Юбілей
народнага паэта

З нагоды 100-гадовага юбілею народнага паэта Аркадзя Куляшова беларуская пошта выпусціла адпаведную паштовую марку № 1003.

Нагадаем, што нарадзіўся паэт і перакладчык у в. Саматэвічы цяперашняга Касцюковіцкага раёна. Меў званне заслужанага работніка культуры Украіны, уганараваны Дзяржаўнай прэміяй СССР (1946 і 1949 гг.). У вершах ды паэмах звяртаўся ў тым ліку і да беларускай мінуўшчыны, гісторыі, адгукаўся на надзённыя праблемы суайчыннікаў (напісаў паэмы «Прыгоды цымбалаў», «Хамуціус», «Сцяг брыгады» ды інш.). Яго імя носіць Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт.

Аўтар маркі Мікалай Рыжы. Мініяцюра, памерам 26 x 37 мм, выйшла накладам 60 тысячаў асобнікаў, друкавалася ў аркушах па 6 марак.

У дзень выпуску ў абарачэнне ў аддзяленні паштовай сувязі № 3 г. Касцюковічы праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень», іх аўтар М. Рыжы.

Музыка
старажытнага
аркестра

У серыі «EUROPA» дадаліся новыя мініяцюры, прысвечаныя традыцыйным музычным інструментам. На мар-

цы № 1006 адлюстраваная сурма, № 1007 – хорум. Варта нагадаць, што гэтыя інструменты з калекцыі знамага майстра-рэстаўратара, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Уладзіміра Пузыні (1940 – 2012). Цягам жыцця ён займаўся адраджэннем і вырабам старажытных беларускіх інструментаў. У 1980-я гг. рэканструяваў сурму – духавы музычны інструмент, што вырабляецца з дрэва. У 1993 г. на падставе гістарычных выяваў і апісанняў узнавіў хорум – гэта высушаная тыква з устаўленай у яе жалейкай. Таксама рэканструяваў дуду і бубен, удасканаліў ліру і жалейку.

Аўтар марак Арцём Рыбчынскі, іх памер 37 x 26 мм, друкаваліся ў аркушы па 9 марак, наклад кожнай па 81 тысяча асобнікаў. Выйшлі таксама малымі аркушамі (па тры серыі і два купоны), наклад 13 тысячаў асобнікаў.

У дзень іх выхаду ў абарачэнне на паштамце Мінска праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (мастак А. Рыбчынскі).

Выказваем удзячнасць за дапамогу ў падрыхтоўцы рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтра «Марка» РУП «Белпошта».

Славу тыя людзі Капыльшчыны

У мірны час прысвяцілі сваё жыццё савецкай арміі і флоту сотні маіх землякоў. Многія з іх атрымалі высокія афіцэрскія званні, сталі выдатнымі спецыялістамі ў галіне ўзбраення і ваеннай тэхнікі, абароны і ваеннай бяспекі. Традыцыі папярэднікаў па ахове мірнага жыцця і мацванні бяспекі краіны прадоўжылі генерал-маёр Адам Іодка, палкоўнікі Міхаіл Клішэвіч, Мікалай Карпіленя, Яраслаў Шаціла і інш. Яны апынуліся далёка ад сваёй радзімы, як, напрыклад, А. Іодка, які доўгі час служыў у Забайкальскай ваеннай акрузе. Доктар ваенных навук М. Карпіленя аддаў вайскавай службе больш за 35 гадоў свайго жыцця. Дзяцінства яго прайшло на Капыльшчыне. А пражыў ён на радзіме толькі першыя сям-

наццаць гадоў. Служыў за межамі роднай Беларусі, і толькі з нядаўняга часу выкладае ў Ваеннай акадэміі ў Мінску. Ён гаворыць: «...Мама была настаўніцай беларускай мовы і літаратуры ў сярэдняй школе... Сам жа я нарадзіўся ў Беларусі ў часы СССР: сын беларусаў – актыўных удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны... Ваенную прысягу прымаў адзін раз, але ні на хвіліну не забываў, што я – беларус. Прыналежнасцю да сваёй нацыі ганарыўся заўсёды – і калі служыў у Расіі, і ва Украіне».

Нягледзячы на тое, што афіцэры-беларусы былі строгія і патрабавальныя, але разам з тым чулыя да салдат, ніколі не прыніжалі іх годнасць, не трымалі зла.

ІОДКА Адам Адамавіч (17.05.1944, в. Бор Капыльскага р-на Мінскай вобл. – 23.10.1996, Мінск [пахаваны ў в. Бор Капыльскага р-на Мінскай вобл.]), савецкі і расійскі военачальнік. Генерал-маёр (1986).

Ва Узброеных Сілах СССР са жніўня 1963 г. Скончыў Ташкенцкае вышэйшае агульнавайскавое каманднае вучылішча імя У.І. Леніна (1967). Выпускнік Ваеннай акадэміі імя М.В. Фрунзе (1975).

З 1967 па 1972 г. служыў у адным са злучэнняў у складзе Цэнтральнай групы войскаў (Чэхаславакія), займаў пасады камандзіра разведвальнага ўзвода, затым – камандзіра разведвальнай роты. Пасля заканчэння ваеннай акадэміі быў накіраваны ў Забайкальскую ваенную акругу, дзе служыў больш за 10 гадоў у розных ваенных гарнізонах: Даўрыя, Шэрлава Гара, Краснакаменск, Срэценск, Борзя. Займаў камандна-штабныя пасады, быў намеснікам камандзіра палка, камандзірам 18-га ўкрэпраёна. У 1981 –

1986 гг. – камандзір 38-й (131-й) Лазовскай Чырванасцяжнай гвардзейскай мотастрэлковай дывізіі (Чыцінская вобласць).

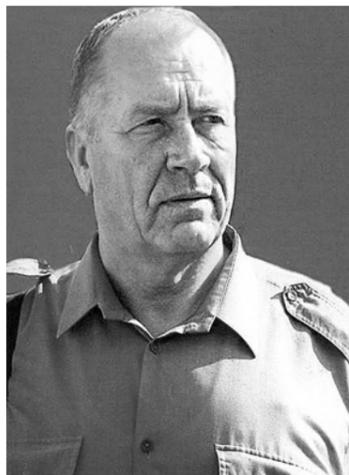
У 1986 г. накіраваны ў Групу савецкіх войскаў у Германіі (назва з 1989 г. – Заходняя група войскаў), прызначаны на пасаду намесніка Камандуючага войскамі на баявой падрыхтоўцы – начальніка ўпраўлення баявой пад-

рыхтоўкі. Службу праходзіў у Магдэбургу і Вюнсдорфе. У сувязі з вывадам савецкіх войскаў з тэрыторыі Германіі (1991) і правядзеннем арганізацыйна-штатных мерапрыемстваў быў накіраваны ў распараджэнне Галоўнакамандуючага Сушапутнымі войскамі Узброеных Сіл Расійскай Федэрацыі. У пачатку 1992 г. накіраваны для далейшага праходжання службы ў штаб Ленінградскай ваеннай акругі ва ўпраўленне баявой падрыхтоўкі. У канцы 1993 г. звольнены з шэрагаў Узброеных Сіл РФ у адстаўку па стане здароўя.

Зрабіў прыкметны ўклад у забеспячэнне баявой падрыхтоўкі войскаў, умацаванне абароназдольнасці і бяспекі краіны.

Узнагароджаны ордэнамі «За службу Радзіме ва Узброеных Сілах СССР» II і III ступеняў, а таксама шматлікімі медалямі.

КЛІШЭВІЧ Міхаіл Якаўлевіч (19.06.1937, в. Пукава Грэскага р-на Бабруйскай вобл., цяпер в. Камсамольская Капыльскага р-на Мінскай вобл.), савецкі і ўкраінскі

вучоны-выпрабавальнік у галіне ваеннай тэхнікі і ўзбраення, педагог. Кандыдат тэхнічных навук (1974), прафесар (1991), акадэмік Акадэміі інжынерных навук Украіны (1991). Палкоўнік (1984).

Выпускнік Пукаўскай (Камсамольскай) сярэдняй школы (1955). Скончыў Стаўрапольскае радыётэхнічнае вучылішча войскаў супрацьпаветранай абароны (СПА) па спецыяльнасці «эксплуатацыя і рамонт РЛС (радыёлакацыйных станцый)» (1958), Кіеўскае вышэйшае артылерыйскае інжынернае вучылішча па спецыяльнасці «радыёлакацыйныя і вылічальныя прылады» (1966), ад'юнктуру пры Кіеўскім вышэйшым зенітна-ракетным вучылішчы (КВЗРВ) імя С.М. Кірава па кафедры «Радыётэхнічныя сістэмы зенітна-ракетных комплексаў (РТЗРК)» (1974).

З 1958 па 1961 г. – начальнік радыёлакацыйнай станцыі. З 1966 па 1971 г. – інжынер-выпрабавальнік, малодшы навуковы супрацоўнік на Дзяржаўным навукова-даследчым палігоне № 11 (г. Эмба, Казахстан). З 1974 па 1976 г. – выкладчык кафедры РТС ЗРК КВЗРВ імя С.М. Кірава. З 1976 па 1992 г. працаваў выкладчыкам на кафедрах РТС, старшым выклад-

чыкам на кафедры радыёлакацыйнага ўзбраення ў Ваеннай акадэміі супрацьпаветранай абароны Сушапутных войскаў (СПА СВ) імя Маршала Савецкага Саюза А.М. Васілеўскага (г. Кіеў).

У 1985 – 1992 гг. адначасова працаваў вучоным сакратаром у спецыялізаваным савецкім пры акадэміі па абароне доктарскіх дысертацый. У 1992 – 1996 гг. – вучоны сакратар Экспертнага савета ВАК Украіны па ваенных навук. З 1992 па 1995 г. быў галоўным вучоным сакратаром Акадэміі інжынерных навук Украіны.

Вышкі навуковых даследаванняў М. Клішэвіча знайшлі выкарыстанне пры распрацоўцы зенітна-гарматнага ракетнага комплексу «Тунгуска» (1975 – 1979). Зрабіў значны ўклад у распрацоўку метадык і правядзення выпрабаванняў ЗРК. Асабіста правёў 56 вопытных пускаў зенітных кіруемых ракет па розных тыпах цэляў і ў розных умовах.

Аўтар 64 навуковых і вучэбна-метадычных працаў, сярод якіх падручнік, вучэбныя дапаможнікі, справаздачы па навукова-даследчых і вопытна-канструкцыйных работах, метадыкі выкладання і выпрабаванняў: «Прынцыпы пабудовы зенітных комплексаў» (1989), «Метадыка выпрабаванняў ЗРК СПА» (1969), «Уладкаванне і эксплуатацыя ЗРК «Кола»» (1978) «Уладкаванне і эксплуатацыя ЗРК СПА» (1980) і інш. Шэраг артыкулаў надрукаваны ў навуковых часопісах «Спецрадиоэлектроніка» і «Вопросы спецаэлектронікі».

Падрыхтаваў 4 кандыдатаў тэхнічных навук.

Аўтар аўтабіяграфічнай паэмы «Выпрабавальнік» (2008; на рускай мове).

Узнагароджаны ордэнам «За службу Радзіме ва Узброеных Сілах СССР» III ступені (1991), 13 медалямі.

Алесь БЕЛЬСЬКІ

З роду трывушчых

Таццяна Дашкевіч вядомая найперш як аўтар песень, якія выконвае пад гітару на праваслаўных фестывалях, кірмашах, дабрачынных канцэртах у школах, бальніцах, шпіталі для ветэранаў, дзіцячым анкалагічным цэнтрах, у месцах зняволення.

Утворчым багажы літаратара больш за два дзясяткі кніг, у тым ліку пра жыццё блажэннай Валянціны Мінскай (выдадзена ў 2009 г. Праваслаўным брацтвам у гонар Святога Архістратыга Міхаіла). З 2000 г. піша для дзяцей, таксама сумесна з Аленай Міхаленка. Яна аўтар аўдыяальбомаў «Адвядзі мяне ў храм», «Вясковы анёл», «Мама», «Дзве рыбкі» і інш. Ёсць у яе песні і на музыку расійскіх кампазітараў, напрыклад – Дзмітрыя Малікава.

Нарадзілася ў 1968 г. у вёсцы Азярышчы непадалёк сталіцы. Калі ёй было 2 гады, бацькі пераехалі ў Мінск у мікрараён Чыжоўка, дзе скончыла школу. Паэтычны дар выявіўся ў школьныя гады. Першыя вершы былі надрукаваныя ў газеце «Трактор», куды іх прынёс бацька, які працаваў на МТЗ. Цяга да літаратурнай творчасці прывяла Таццяну ў маскоўскі Літаратурны інстытут імя Максіма Горкага, дзе ў 1992 г. атрымала дыплом.

Галоўным настаўнікам у жыцці лічыць бабулю Анастасію Сяргееўну Шаліма. У 1930 г. калі тая была яшчэ ў зусім юным узросце, сям'ю раскулачылі і выслалі на Зейскія залатыя руднікі. У 1948 г. вярнулася па амністыі. У яе рана памёр муж, і ўсё астатняе жыццё яна была адна. Менавіта бабуля паказала ўнучцы дарогу да Бога, навучыла пакоры, цярдзенню і працы.

Бацька Мікалай Аркадзевіч 37 гадоў працаваў на МТЗ інжынерам-тэхнолагам, маці Яўгенія Лаўрынаўна – урач-неўролаг, працавала ў шпіталі ветэранаў ВВВ. Бацька заўзятая аматар краязнаўства, да якога далучыўся дзякуючы суседу, вядомаму экскурсаводу і краязнаўцу Генадзію Камелю. З ім за дзясятка гадоў аб'ездзіў усю Беларусь.

Разам з мужам Мікалаем Шыпілавым Таццяна ў 2002 – 2004 гг. была ініцыятарам будаўніцтва храма Свяціцеля Мікалая Цудатворцы ў вёсцы Валярыянава каля Мінска, дзе жыве з бацькамі і дзецьмі Федзям і Машай і дзе пахаваны муж. Прыхаджане царквы абралі Таццяну Мікалаеўну старастай праваслаўнага прыхода. Дзеці яе выхоўваюцца ў традыцыях праваслаўя і музычнай творчасці. Сын вучыцца граць на гітары, малодшая наведвае студыю выяўленчага мастацтва і займаецца фартэпіяна. Разам з маці яны спяваюць на дабрачынных канцэртах.

Яна лаўрэат літаратурных прэмій, тэлеконкурсаў, дыпламант кінафестывалю. За дабрачынную дзейнасць адзначаная граматай Патрыяршага Экзарха ўсёй Беларусі мітрапаліта Філарэта «У дабраслаўенне за працы на славу Святой Праваслаўнай Царквы».

Цяпер жанчына працуе над кнігай успамінаў дзяцей Вялікай Айчыннай вайны.

Наш кар.
Фота
Наталі КУПРЭВІЧ

Т. Дашкевіч з дзецьмі Машай і Федзям

Традыцыі і сучаснасць

Зноў «TlustaLusta» класічнай паэзіі

«TlustaLusta» – «Пераначуеш – больш пачуеш»,
Мн., 2014, «БМАgroup»

І «БАСовішча'2008» у Польшчы выйграў гродзенскі панк-гурт «TlustaLusta», і дэбютны альбом «Блін першы» тады ж выдаў на сталічным лэйбле «БМАgroup», і канцэрты нібыта пайшлі ўдала, але... Па тэлевізары ў нас такога не паказваюць, па радыё такое не гучыць, дык і заставаўся маладым талентам маўчаць. Праўда, «TlustaLusta» навучылася маўчаць эфектна: узяла ўдзел у складанках папулярнай CD-серыі «Беларускі музычны архіў», выступала перыядычна ў сталічных і рэгіянальных клубах, на буйных фестывалах. Больш за тое, трыб'ют-складанцы «З крывіцкай сям'і» (2009), прысвечанай творчасці геналяў нашай паэзіі XX ст. Наталлі Арсенневай, заглавак даў акурат іхні хіт «Мы – моладзь!». Нібыта шчасце? Але сама песня ў складанку не ўвайшла, не паспела з запісам. Нібыта гора? Затое трапіла яна ў не менш прэстыжны тэматычны альбом «19 сняжынак праўды» (2010) побач з такімі зоркамі айчынага року, як «Крэма», «P.L.A.N.», «Neuro Dubel».

Лёс «TlustaLusta» зноў пераконвае ў слушнасці пастулата, што няма нічога адназначнага. Таму і йдуць яны жыццёвым шляхам з поспехамі і стратамі, пакідаючы глыбокі след. У ліпені 2013 г. сусветнае сесія зафіксавала ўжо другі альбом калектыву – «Ріганацьеж – bolš pačuješ», але выдання на прыстойных носьбітах калекцыянеры дачакаліся амаль праз год. Да стратаў найперш можна залучыць змены ў складзе гурта. Ну што ж паробіш: слабыя не вытрымліваюць жыццёвых выпрабаванняў, затое застаюцца трывалыя. Найперш гэта лідар калектыву, вакаліст і гітарыст Кірыла Богуш, ажно два басісты Павал Фалейчык і Раман Варошка, два бубнары Ян Каламыцкі (яшчэ й гітарыст) ды Аляксандр Сыраежка, некалькі сесійных музыкаў (Аляксей Коўтун – віяланчэль; Ігар Жэброўскі – пузон, трамбон, бэк-вакал; Вікторыя Каласоўская – скрыпка; Віталь Ільін – гітара; Таццяна Беланогова з чароўным спевам у песні «Ён і яна» на верш Леаніда Дранько-Майсюка).

О, паэзія! Яна для гэтых панкаў не пусты гук. Да Купалавых і Цёткіных радкоў першага альбома (артыкул пра яго ў «Краязнаўчай газеце» № 3 за 2009 г. называўся «Класіка панкам не па барабану») тут дадаецца не толькі знакамітая Наталля Арсеннева («Моладзь»), не толькі неўміручы Францішак Ксаверы Агінскі ў перакладзе Васіля Сёмухі («Раманс»), але й сучасныя паэты Леанід Галубовіч («Эратаграфія»), Сяргей Грахоўскі («Душа»), Адам Глобус («След»), Юрась Пацюпа («Дэ Сад» з віртуозным упляценнем цытатаў Дубоўкі й Арсенневай, была

раз наш агульны, Арсеннева/Мартыненка:

Мы з краем каханым
расцём у гару,
Мы – свежасць, мы – ранне,
мы радасць, мы рух.
Бо мы маладыя,
нам неба без хмар,
І гэтая песня
палепшым ваш гарт.

Гэты твор – ужо прызнаны многімі плебісцытамі хіт, а вось мне асабіста знаёмства з альбомам разгарнула й вабны драматызм «Эратаграфіі» – такі зацягвальны, псіхадэлічны панкаўскі рытм-энд-блюз:

Цячэ спакусны мёд
гаркавай плоці
Скрозь соты
ацяжэлыя грудзей,
І цела тваё
ў кожным павароце,
Як цеціва нацятая,
гудзе.

Шэдэўр! Але й другі (ці трэці) хіт альбома «Ён і яна» прысвечаны тэме кахання, хоць вырашае яе не банальна, як некаторым хацелася б. Дый вакал Т. Беланоговай скарыстаны тут зусім не дзеля рамантычных шаблонаў у стварэнні кантрастных вобразаў мужчыны й жанчыны. Яна там такія напружаныя філасофскія партыі выпісвае, што дзівіць нават змярцвелыя душы:

Мужчына павінен ісці
да жанчыны,
Жанчына павінна ісці
да мужчыны;
І верыць павінен
мужчына жанчыне,
І верыць павінна
жанчына мужчыне.

Быў бы яшчэ жывы белшоўбіз ды сапраўды айчынная рок-альбомы прадаваліся ў крамах, то ў даўно планаваны альбом беларускіх рок-дуэтаў цудоўна ўпісаўся б і дуэт Беланогова/Богуш.

«TlustaLusta» слушна ўлічыла ўмовы хістання фанграфічнага рынку, прапанаваўшы не проста стыльва завершаны канцэптальны альбом. Гэта 50 хвілінаў, дзе да 10 альбомных трэкаў дададзены напрыканцы й іхні кавэр «Пацалунак» з рэпертуару гурта «Neuro Dubel», багаты буклет з тэкстамі (8 старонак), сцэбная мастацкая аздоба – усё гэта ацэніць адданы слухач, калекцыянер музычных рарытэтаў.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

Творчасць нашых чытачоў

Сцяжынкай
былога

У вёску не ехаць дзіцяці –
Па скайпе праведае маці,
Прыжыўся камп'ютар і ў сёлах.
А ў вёсках малых – адно шолах

Разгалістых клёнаў ды ліпаў.
Вятрыскі здзічэлага ўсхліпаў
Ніяк ні суняць, ні суцішыць,
Аб ім нават болей не пішуць.

І я заракалася тройчы:
«Каб шчэ хоць разоку, хоць аднойчы,
Былога тугу варушыла?!»
Ды сёння ізноў саграшыла,

Бо шкода да слёз мне, да болю
Тых вёсак пакінутых долю.
Я ведаю – трэба змірыцца,
Сучасным жыццём ганарыцца,

Адпрэчыць нуду негатыву
І оду спяваць пазітыву.
Ды памяць пакуль не здаецца –
Былога сцяжынкаю ўецца...

Мая родная
мова

Беларуская спеўная мова,
Твой адметны ў гісторыі шлях
Трэба памятаць

нам прынцыпова,
Каб заўжды ты гучала ў вяках.

Ты – дзяржаўная, родная, наша –
Падпадала пад зган, заняпад,
Ды ўсё роўна жыла

паміж нацый
Пад прыгнётам варожых улад.

Набываючы статус дзяржаўнай,
Зберагла беларускасці плынь,
З каранёў нашай

спадчыны слаўнай
Узрасла, дасягнула вяршынь!

І, нібыта з крынічкі глыбіннай,
Ты брушся ў рачульцы жыцця.
Наталяя жа нас

творчасцю слыннай
І вядзі па шляхах адкрыцця!

Рэгіна РЭЎТОВІЧ,
г. Дзяржынск

Адказы
на крыжаванку,
змешчаную ў № 25

Уздоўж: 1. Астраном. 4. Канлес.
8. Хата. 9. Грот. 11. Паневежыс.
12. Лузга. 14. Аюпы. 16. Брыг. 17. Ві-
за. 20. Коўна. 21. Брама. 26. «Ка-
тэхізіс». 28. Коні. 29. «Эгле». 30. «Апо-
стол». 31. Сцяжынка.

Упоперак: 1. Археалаг. 2. Тата.
3. Нёман. 5. Нерыс. 6. Еўра. 7. Піва.
10. Тарыба. 13. Гедымін. 15. Казімір.
18. Заклік. 19. Клайпеда. 22. Павет.
23. Схіл. 24. Вілія. 25. Сноп. 27. Згон.

Спякота і сухмень

Сонца ўжо было далёка ад таго месца, дзе вынырала ўранні; яно вісела, усё прамяністае, без кропелькі чырвані, над бярозавым гаем, што ажно сінеў па той бок калгаснага поля, якое горбілася ля самай вёскі і паступова распасціралася за бальшаком, адкрываючы далягляд. У лесе яшчэ адчувалася ранішня прахалода, зрэдку, калі чапляўся за куст, пырскала па твары раса, але і раса, і прахалода былі ўжо як падагрэтыя – на зямлю паступова асядала духата, якая запаўняла сабою, дзе толькі можна, пустату. Нават дыхаць цяжка станавілася. У лесе пахла растопленай смалой. І ўсё жывое хавалася ў цень. Адны нястомныя жаваранкі, якія то раптоўна падалі з вышыні, то зноў узляталі над полем угору, званілі ў пабялелым, быццам выцвілым, небе, і іх чуваць было нават тады, калі дарога звачвала ў самы лес, ды весела, як на пажары, ціўкалі на бярозах, што раслі паабпал дарог, вераб'і.

На высушаных сонцам лясных палянах ужо ва ўсю цвіў жоўты святаяннік, а на папарах, што былі на ўзлесках, адразу за межавымі канавамі, калыхаліся мяккія мяцёлкі палявога хвашчу, падобныя на маладыя лістоўніцы; побач з даўганогімі сухавейкамі, якія нядаўна распусціліся ля дарог, адцвітаў залацісты расходнік; на званках зарніц, што не хацелі расчыняць свае чырвоныя зеўранкі, гулі басістыя чмялі, апяразаныя чырвонымі і жоўтымі паясамі; быў якраз той час, калі цвілі амаль усе лугавыя і палявыя краскі і калі, нягледзячы на сухмень, трава стаяла яшчэ мяккая і зялёная, затое на пясчаных пагорках, паміж вёскамі, скрозь шапталася пасмяглае і пустое жыта.

Іван ЧЫТРЫНАЎ

(Урывак з апавядання «За сто кіламетраў на абед...»)

Фота Алеся САЧАНКІ

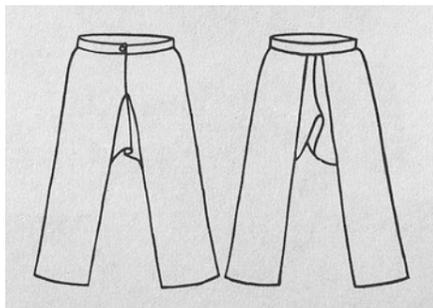
Малая краязнаўчая
энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАГАВІЦЫ, штаны – адна з асноўных частак традыцыйнага мужчынскага адзення белару-

Селянін у нагавіцы і
Піншчына (пач. XX ст.)

Нагавіцы. Крой:
выгляд спереду і ззаду

саў. Называлі таксама порткі. Шылі з аднатоннага ці шарачковага палатна, са зрэбнай або паўсуконнай тканіны, зімовыя – з цёмнага сукна (суконнікі). Вузкія калошы злучалі ў верхняй частцы ромбападобнай устаўкай; зашпіляліся спереду. Былі каўняровыя на поясе (каўнер), які зашпільваўся на калодачку-біргельку ці гузік, і бескаўняровыя на матузку. Калошы ўнізе спадалі свабодна або абкручваліся анучамі і аборамі лапцей. Кашулю насілі паверх нагавіцаў і падпяразвалі поясам. У канцы XIX ст. белыя палатняныя нагавіцы сталі сподняй адзежнай. У XX ст. традыцыйныя нагавіцы

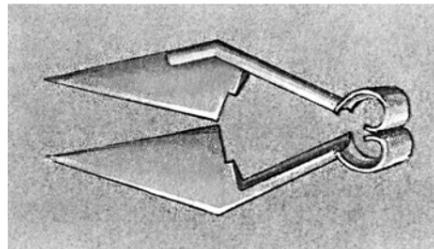
выцесненыя фабрычнымі вырабамі агульнаеўрапейскага крою.

НАДЗЭЛ – частак зямлі, які атрымліваў селянін паводле сялянскай рэформы 1861 г. Памешчыцкія сяляне, якія выходзілі з прыгоннай залежнасці, атрымлівалі ў пастаяннае карыстанне зямельныя надзелы на ўмовах выкупу іх на працягу 49 гадоў. У сувязі з паўстаннем 1863 – 1864 гг. у Польшчы, Беларусі і Літве царскі ўрад увёў абавязковы пераход на выкуп у Мінскай, Гродзенскай, Віленскай і заходніх паветах Віцебскай губернях з 13 мая 1863 г., у Магілёўскай і ўсходніх паветах Віцебскай губерні – з 13 студзеня 1864 г. У Віленскай губерні былыя прыгонныя сяляне атрымлівалі ў сярэднім на рэвізскую душу 3,7 дзесяціны, дзяржаўныя – 5,9; у Гродзенскай – адпаведна 3,6 і 5,5; у Віцебскай – 4,1 і 6, у Мінскай – 5,1 і 6,6, у Магілёўскай – 4,8 і 5,7, што не забяспечвала мінімальна патрэбу сялянскага двара. Надзельная зямля перадавалася ў абшчыннае ці падворнае ўладанне. У Магілёўскай губерні абшчыннае ўладанне складала 79 % зямлі, у Віцебскай – 44,6 %. У 1905 г. сяляне Беларусі валодалі 1613,5 тыс. дзесяцінаў зямлі, купленай за грошы пасля рэформы, але 82,1 % гэтай зямлі быў у тых, каго пазней называлі «кулак».

НАДКОСНІК – вясельны чын з боку маладой, звычайна яе брат або блізкі сваяк. Ён пры-

водзіў маладую на ручніку на пасад, расплятаў ёй касу і браў за яе выкуп у жаніха. Надкоснік суправаджаў маладую да шлюбу і трымаў над ёю вянок у час вячання. Праз гадзіну-дзве пасля ад'езду маладых услед за імі да маладога разам з іншымі сваякамі маладой ад'язджаў і надкоснік (яны везлі пачастунак і пасцель маладых). Пасля гэтага надкоснік страчваў свой чын і становіўся адным з вячэрнікаў. Калі маладая аказвалася не цнатлівай, сваякі маладога надзявалі на шыю надкосніка хамут.

НАЖНІЦЫ СПРУЖЫННЫЯ – прылада для стрыжкі авечак. Дзве жалезныя пласціны з асіметрычна заточанымі краямі (лязом), авальна загнутыя і злучаныя паміж сабой на адным канцы; шырыня ходу (развод) рэгулюваўся хамуцікам або шнурком, што надзяваліся на спружыныя нажніцы. Вядомыя па археалагічных знаходках Полацка, Віцебска, Мінска, Бярэсця ды інш. гарадоў яшчэ ў X – XI стст.

Нажніцы спружыныя